

יובת ראשון

יובת שכל המצות והחקים שצוה הש"י לאבות העולם ולאבותינו בין מצות עשה בין לא תעשה היו בעל פה עד שנכתבו בתורתנו הקדושה .

אמר הצעיר דוד בן המשיביל ונבון כהיר פנחס ניטו ילחח שאול שאלו ממני אוהבי ורעי לכתוב בספר המענות והתשובות שיש לי על המכחישים תורה שבעל פה המקובלת מחו"ל . ולהפיק רצונם אספתי מה שמצאתי כתוב על ענין זה מיוכחי החבר השני עם מלך כוזר בשנת הת"ע ומעשה שהיה כך היה :

החכם הוזה יצא מעיר מולדתו ויניו"י"א דרך אניה בלב ים ללכת למסעיו ארצה בני קדם ויהי ביום העשירי לצאתו ויהי סער גדול בים וישא את האניה ויוליך אותה במחוז ממחוזי מלכות הכוזר ויצא אל היבשה ויקבלו אותו העם בכבוד גדול ובחבה רבה ויוגד להמלך כי בא חכם מחכמי ישראל אל עירו וישלח ויקראוהו ויבוא וישתחו למלך על אפיו ארצה ג' פעמים ויאמר יהי אדוני המלך לעולם והמלך קם מכסאו ויחבקוהו בשמחה רבה ויאמר לו שלום בואך בוא ברוך ה' ברוך אתה לאל עליון וברוך אל עליון אשר בו בטח לבי ויעניו משמי קדשו כי מן היום אשר בינת אדם לי בדמעותי ערשי אמסה ואשפוך את נפשי לפני ה' בצום ושק ואפר להחנותי לו ולבקש מלפניו על בני עמי כי יראתי כי אמרתו פן יהיו לשלל לקראים המבקשים את נפשותם להמיתם ולהדיח' מהסתפח בנחלת ה' תורה שבעל פה , ואף כי זה כשש מאות שנה האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו שלה מלאכו הרב הגדול ר' יהודה הלוי זצוק"ל אשר הציל את נפשותינו ממכשול העצבים כולם תוהו ומאז הוחל לקרוא בשם ה' במלכותי עד היום הזה לא נמוג אתור לבנו תהלות לאל יען השעימונו והראנו בספרו החשוב והיקר אשר שמו כשמי כוזרי כי טוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת ועל כן אמרו המושלים (דברי ר' יהודה הלוי כולם אמת) ועוד אמרו (השמר לך פן תעזוב את הלוי) הנה הוא זכרונו לברכה שם מגמת פני ויכוחיו עם מעלת הורי המלך יוסף זלה"ה רק על תורה שבכתב ועל תורה שבע"פ לא דיבר אלא מעט מזער לא כביר ודרך העברה על זה היה דוה לבי שהקראים המטאנים ומכחישים קבלת חז"ל אוכרים לטוב רע שמים אור לחושך ומטוק למר ואמת לשקר עלה עשן באפי מרו ועצבו את רוחי כעסוני בהבליה' גם כלילה לא שכב לבי ונוסף יגון על מכאובי בראותי חכמי ארצי לפניהם כרחל לפני גוויזה נאלמה כי אין לאל ידם לבלום עדים במתג ורסן התשובות בלתי בכתוב על פי התורה אשר יורוך והם ילעינו להם יפטירו בשפה דברים אשר לא כן על קבלתנו . זאת היתה לי ספת נפש כי קנאת חז"ל אכלתני ותהי לחרפות לי ואומר מי יתן לי אבר כיונה אעופה נא ואסובבה בארבע כנפית הארץ ואבקשה חכם מחכמי ישראל שיורני מכת המקרא ומכת מענות שכליות אמתת קבלת תורה שבע"פ ואף כי הח"ד עמנואל אבוהב ז"ל חיבר ספר נחמד בל' ספרדי על זה הענין ויקרא שמו נומוליג"יאה (ר"ל ויכחי הדת) וכל דבריו אמת וצדק הנה עדין איננו מספיק לצרכי כי שתי שאלות יש בדבר הגדול הזה (א) אם אפשר להבין תורה שבכתב בלתי תורה שבע"פ . (ב) אם פי' חז"ל הוא פי' התורה שקבל משה מסיני :

והנה המכחישים מסכימים עמנו במקצת שתי השאלות ותולקים בקצת שהרי מודים שצריך קבלה לרע איוהו האבר הגימול כי לא פורש

בתורה

בתורה וכן לידע אם החדש האמור בתורה הוא של חמה או של לבנה אבל יכחשו בשיעור הסוכה ובחומר וצורת התפילין וכיוצא. וכן יודו במקצת השאלה השנית ויאמרו שאמת הורנו חז"ל באבר הנימול ובמ"ל מלאכות שבת שהם מורים בהם כמונו אבל חולקים עמנו בפירושן ובפירוש כל המצות כמעט מחמת שהם מפרשים אותן כפי אומר דעתם ולא כפי קבלת חז"ל וכל א' ואי בונה במה לעצמו ואומר קבלו דעתי ובכך נעשו אנדרות אנדרות חבורות חבורות ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו אשר קדשנו במצותיו וצונו תורה אחת יהיה לכם, ולמען תדע כי לא מלבי דברתי אחוך שמע לי מה שמצאתי ראיתי בקונטרס שבא לידי משלהם מספר אחד ששם מחברו אליהו בן משה אשר הורה ולא בוש ששלשה מחלוקות היו ביניהם בזמנים שונים לענין מילה בשבת שבדורות הראשונים היו מלין בו לפי שהיו דורשים כמונו וביום השמיני ימול אפילו בשבת (שבת פי"ט דף קל"ב) ויקם דור אחר אחריהם אשר חששו לחילול שבת וידחו אותם ליום ראשון. ובנים אשר יולדו להם דור שלישי סרו מהר מן הדרכים אשר למדום אבותם ותזרו וחששו לעיצומו של יום השמיני וכן נטרו לחזור ולמול ביום שבת כבראשונה אבל אחר שקיעת החמה דהיינו בין השמשות שהם קורין סגרש השבת מפני שאז לפי סברתם הוא שבת לענין היום ואינו שבת לענין חילול ולא יבינו שהם שני הפכים ואי אפשר שיהיו גנושא אחד :

סוף דבר הקול נשמע שהקראים מכחישים רוב תורה שבע"פ והחכם הנ"ל בקש לסתור מענותיהם בהקש זה אשר למדתי מדבריו ז"ל. א"א להבין תורה שבכתב בלתי תורה שבע"פ; חז"ל פירשו תורה שבכתב. אם כן פירושה הוא תורה שבע"פ האמתית :

והנה ישעון המכחיש שאין התולדה נמשכת מהקדמה שהרי אעפ"י שהוא מודה במקצת החלק הראשון של ההקש ויסכים ויאמר אי אפשר להבין קצת תורה שבכתב בלתי תורה שבע"פ ויודה בכל חלק הב' ויסכים ויאמר עמנו שחז"ל פירשו תורה שבכתב עכ"ז ימהר יחיש וימאן ויכחיש בתולדה וידחה אותה בשתי ידים כי יאמר שמלבד קצת פרטים שהוא מודה בהן כגון מילה והחדש וכיוצא בהן כל השאר הוא פרי מחשבותם של רז"ל ושחכמינו וזקנינו חמה רמונו (יסבר פי דוברי שקר) ולכן חובה עלינו להעמיד ולהחזיק החלק הא' בכל ולהורות שהתולדה היא אמתית ובכן אמתת קבלת חז"ל כארץ תוציא צמחה ויכירו וידעו כל יושבי תבל כי מה שהורונו ולמדונו בפירוש התורה הוא אשר דבר ה' אל משה עבדו בסיני. ולפי שעד עכשיו אין גם אחד מחכמי ישראל האחרונים שידבר מהענין הזה אלא מעט ודרך כלל מלאם לבם למכחישים להרחיב פה ולהאריך לשון נגד הראשונים לאמר רדפו ותפשושם כי אין מציל אמנם ברוך ה' אשר לא השבית להם גואל היום ובזמננו אני בחסדו שתהיה להם למחסה ולמסתור מורם מכחישיהם ולבי אומר לי כי לא לשטף מים רבים הובאתה הנה רק ה' אלהים שלחך למלאת מקום אשר הניחו לנו אבותינו ולמען יוסר הסיר הזה סארץ יהודה ומכרם ה' צבאות בית ישראל ועתה אהובי החבר התחוק והיה לבן חיל ודק חנית וסגור לקראת מכחישים אמתת חז"ל שלומי אמוני ישראל אזו נא כגבור חלציך אשאלך והודיעני הראיות שיש לך על תורה שבע"פ ומה ראית על ככה ומה הגיע אליך ואשיבה חורפי קרושים אשר בעדן נן אלהים חמה דבר :

ב אמר החבר ארזני המלך הטבת כל אשר דברת כי אין א' מתכמינו האחרונים שיוכיח העיקר הזה שהכל תלוי בו דהיינו שפירוש חז"ל על התורה והמצות היא תורה שבע"פ שקבל משה מסיני והמעט הוא לפי שכל עם בני ישראל סומכים על אמונת חז"ל הירושה להם מאבותיהם דור אחר דור מאמינים בני מאמינים ולכן לא שתו על לבם לאמר מה נשיב לקראים אשר פיהם דבר שוא נגד חז"ל ומוזה יצא שרבו הכתפרצים והמדברים מיה על קבלתם בימים האלו ובזמן הזה . ובכן צריכים אנו להודיע כי הם אמת ודבריהם אמת . וראשונה אוכיח שכל המצות שניתנו מאת ה' קודם תורת משה היו בעל פה ; ואחר כך אוכיח שבימי הנביאים מתברי המקרא היה להם תורה שבע"פ ושאפי' במצות המפורשות בתורה יש מצות מתוכות ואח"כ אברר ואצרף שפירוש תורה שבע"פ שמסרונו חז"ל היא היא אשר קבל משה מסיני . אך אשאל תחלה מאת אלהינו שנהג לנו תורת אמת יעורני על דבר כבוד שמו וכבוד חכמים יתחלו ויגדיל תורה ויאדיר :

להיות שמנמת השי"ת היתה לתת תורה לעמו ישראל שרובה בעל פה רצה להרגיל למין האנושי מתחלת היותו לקבל בעל פה המצות שצוהו למען לא יהיה לזרה לדור אחרון בנים יולדו עם בני ישראל לקבל רוב תורתם בעל פה ולכן המצוה הראשונה שצוה לאדה"ר (בראשית ב') שלא יאכל מעץ הדעת טוב ורע היתה בע"פ ולא בכתב שהרי לא נכתבה על ספר עד שמששה קבל תורה מסיני וכן מצות לא תרצח והראיה שהשי"ת העניש את קין על הרגו את אחיו את הבל והוא התורה והצדיק עליו את הדין באמרו (שם ד) גדול עוני מנשוא . ואם לא היה מותרה מתחלה היה יכול להתנצל ולומר שלא היה יודע שהרוצח מתחייב בנפשו . וכן ראית מדור הטבול שהעניש אותם (שם ו') כי מלאה הארץ חסם מפניהם וכי השחית כל בשר את דרכו וכיון שפלס ומאזני משפט לה' וראי שלא היה מענישם אם לא שהתירה בהם תחלה וצום על איסור החסם והזנות שהרי השכל מלמד לאדם דעת שאין מלקין אלא אם כן מתרין . וכן צוה לנו שלא יאכל אבר מן החי שנאמר (שם ח) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו וחזר וצוהו על הרציחה שנאמר (שם) שופך דם האדם באדם דמו ישפך . (שם י"ב) נגע את פרעה נגעים גדולים . (שם כ') ועצר בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרי אשת אברהם מפני שרצו לשכב אצלה להיות עמה והיא בעולת בעל . כל אלו הם מצות לא תעשה וכולן ניתנו בעל פה :

ובמצות עשה מצינו שקין והבל ונח והאבות בנו סוכות וזבחו זבחים . השי"ת צוה לאאע"ה על המילה ואמר קודם הפיכת סדום ועמורה (שם י"ח) המכסה אני מאברהם אשר אני עושה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט והעיד עליו (שם כ"ו) וישמור משפטי מצותי חקותי ותורותי . יעקב צוה את ביתו ואת כל אשר עמו (שם ל"ה) הסירו את אלהי הגר אשר בקרבכם והסתרו והחליפו שמלותיכם :

ועתה אשאל מכל איש יתעב לב אשר חגן לו האלהים שכל זכונה שיורני ויאמר לי מי עלה שמים וירד להניד לקין ולהבל ולנח ולאבות שהקב"ה מתרצה ומתפיים בזכות בני אדם שהרי השכל אינו מתייב זה אלא כדכתיב (תהלים ג') אם ארעב לא אוסר לך כי לי תבל ומלואה . ולמה

ולמה נתקבל קרבנו של הבל ושל קין למה נפסל מה עשה ומה סימן נמסר להם לידע שזה נרצה וזה לא נרצה. וכן אשאל מה הן הצדקה והמשפט והחוקים והתורות והמצות ששמר אברהם אבינו ושצוה את בניו לשמור שנראה שרבו כמו רבו מפשט הכתוב ולא ידענו אלא המילה. וכן איזה דבר רע או מומאה נמצאת בצורות של מתכות או של עץ ואבן שיטמא את אשר ישנם תחת רשותו. ולמה יוצרכו ליטהר ולהחליף שמלותם. אלא ודאי שצריך להודות ולהאמין בהכרח שכל החקים והמשפטים שצוה השי"ת קודם מעמד הר סיני בין הגלויים לנו כגון אבר מן החי מילה :ול וכו'. בין שאין גלויים לנו כגון מצותי חקתי ותורותי הנאמרים באברהם כולם היו בע"פ ולא בכתב. וצוה השי"ת כל הדברים האלה לאיזה איש או אנשים באיזה זמן ונעלם ממנו ואנחנו לא נדע :

ג אמר הכוורי יפה דנת אהובי החבר :

ד אה"ח אוכית ואערכה לעיני כל איש אשר רוח בו מן המקרא שבימי משה ושאר הנביאים היה להם תורה שבעל פה. שהרי ירמיהו סבריו בשערי ירושלים (סוף סימן יו) כה אמר ה' השמרן בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. ולא מצינו מצוה זו בכך התורה כולה. א"כ צריך לומר שנשמרה בעל פה מימות מרע"ה עד שנכתבה ע"י ירמיהו :

ה אה"כ כדברך כן הוא אבל עדיין יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר שירמיהו לא פירש שיעור המשא :

ו אה"ח משם ראייה שהרי הוא מדבר עם מלכים ושרים שאין דרכן לישא משא כבוד כסבלים ובעלי מלאכה וכיון שריבד עם גדולים שאין דרכן לישא אלא משא קל כגון סודר או מפתח קטנה או אגרת ואמרן צריך לומר שאף משא קל נאסר :

ז אה"כ יאמר המכחיש שזוהי השערה בעלמא ושירמיהו דיבר עם המלך לפי שיש בידו סקל ורצועה להלקות לעם. ולעולם דמשא כבד אסור אבל קל מותר :

ח אה"ח איסור משא קל כמעט שמפורש בתורה שהרי דהע"ה אמר (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו וגו' ובכן כך היתה הבריאה. ביום הראשון אמר השי"ת (בראשית א') יהי אור ויהי אור. בב' יהי רקיע ויהי רקיע. בג' יקוו המים. בד' יהי מאורות. בה' ישרצו המים. בששי תוצא הארץ נפש חיה בהמה ורמש. ויצר את האדם ויפה באפיו נשמת חיים. (שם ב') ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וכתוב וישבות ביום השביעי. נמצא שכשבת לא שבת אלא מטמא בעלמא שהוא דבר שאינו יכול לנרם לו ליאות ויגיעה משני פעמים. חדא מפני שבו יתברך שהוא בלתי בעל תכלית לא יתכן ליאות ויגיעה. ב' שאפילו תימא ח"ו שהיה ראוי לכך אי אפשר שיועף ויגע על הוצאות שתי מלות בכל יום בלבד. נמצינו למדים שהקב"ה שבת משה שלא היה יכול ליגעו מב' המעמים. ולכן האיש הישראלי אשר ישבות סמשא כבד בלבד לא ישבות כמו ששבת הקב"ה אבל כשישבות אף סמשא קל אזי באמת שומר שבת מחללו ומחויק כבירתו יתברך :

ושמע מיניה תרתי. חדא שאיסור הוצאה מרשות לרשות הוא סאת ה' מן השמים לפי עדות ירמיהו. ב' שאפילו משא קל ומועט נאסר וכיון

וכיון שלא נכתבה מצוה זו בתורה אלא על ידי רמז בסמן שלא היה יורד בשבת כדי שלא יביאו מרשות הרבים לרשות היחיד צריך לומר שהיתה בע"פ מימות מרע"ה עד ירמיהו ;

י"א אה"כ ודילמא לא כיון ירמיהו לכך :

י"ב אה"ח התורה אסרה המלאכה בשבת בכמה מקומות ובשם מקום מאלה לא פירש לא גדרה ולא מהותה ואעפ"כ עיינו ראו ולא זר כתוב לומר שהמקוש נסקל על פי ה' ואם נשים דעתנו להבין כח שם מקוש נמצא שהוא נגזר משורש קשש ואחיו בן אמו קש ולפי פשט המעשה כינהו הכתוב בשם מקושש ולא קראו מלקט או כורת עצים לפי שזה אירע במדבר שכולו ארץ מלחה לא תזרע ולא תצמיח לא אילני מאכל ולא אילני סרק אלא קוצים ורדרדים שהם מאכל גמלים והם אמצעיים בין האילן והקש לכן קראם הכתוב בשני השמות יחד ואמר מקושש עצים. הרי לך שזו מלאכה קלה ואעפ"כ נסקל אדם בעבורה :

י"ג אה"כ ראיתי דבריך טובים ונכוחים :

י"ד אה"ח צוה השי"ת לאברהם אבינו ע"ה (בראשית י"ז) שימול בשר ערלתו הוא ובניו וילידי ביתו ומקנת כסף וכן צוה לעמו ישראל (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו. אבל לא פורש בתורה האבר הנימול לא לזה ולא לזה ולא נזכר בשום מקום במקרא. וכן צונו להקריב קרבן פסח ב"ד לחדש הראשון הוא חדר האביב וצונו ג"כ על השבת שאר ועל אכילת מצה ז' ימים. צונו ג"כ לענות נפש בעשור לחדש השביעי ושלא לעשות בו מלאכה הרי ג' מצות חמורות ששלשתן ענשן כרת ועכ"ז לא פורש בתורה איזהו האבר הנימול ולא בפסח ויה"כ אם החדש צריך למנותו כפי מהלך החמה או הלבנה. ולכן אי אפשר לידע אם יש לנו לשמור חג הפסח ומועדי תשרי וניסן אם תשרי רחשים או דתקופה. ואין ספק שישראל שמרו כל מועדי ה' בימי משה ויהושע והשופטים והנביאים ומלכים וצריך בהכרח שידעו פירוש המצות הללו בכל פרטיהן ודקדוקיהן וזה הפירוש אינו בכל תנ"ך אם כן בימי הצדיקים האלו היה להם תורה שבעל פה :

י"ה אה"כ אפי' המכחישי בדברי רז"ל יודה בזה :

י"ז אה"ח איסור קנין ומכירה בשבתות וי"ט לא נכתב בתורה ולא נכנס תחת כונן מלאכה שהרי לא מנהו חז"ל במ"ל מלאכות ואע"פ כן נתפשט איסורו בכל ישראל ואי נודע אם נאמר למשה מסיני או אם הוא תקנת חז"ל אבל מצינו בנחמיה שקבלו עליהם עולי הגולה (בנחמיה י"ז) באלה ובשבועה ללכת בתורת האלהים אשר נתנה ביד משה עבד האלהים ולשמור ולעשות את כל מצות ה' אדוננו ומשפטיו וחקיו. ואשר לא נתן בנותינו לעמי הארץ ואת בנותיהם לא נקח לבנינו. ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח מהם בשבת וביום קדש ונטוש את השנה השביעית ומשא כל יד הרי כאן ג' מצות ששתים מהם כתובות בתורה דהיינו לא תתחתן ושנת השמיטה. אבל איסור הקנין והמכירה ביום קדש לא נמצא בתורה לא בהדיא ולא ברמז ואעפ"כ הצדיקים האלו קראוהו מצות ה'. ונחמיה כתב (שם י"ב) והצורים ישבו בה מביאים דגן וכל סכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים ואריבה את תורי יתרה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים מחללים את יום השבת

השבת . הרי ששמו הקנין והמכירה בין החיתון והשטמה שהן שתי מצות בתובות בתורה וכללו אותה עם שתיהן וקראום מצות ה' ארוננו . ועוד קרא העוברים מחללי שבת נמצא שזאת המצוה היא מאת הש"י ולא מצינו שנכתבה עד נחמיה א"כ היתה בע"פ :

מן אה"כ ולמה לא הוכחה איסור קנין ומכירה מעמוס שצועק מרה על ספקיעי שערים שהיו אומרים (עמוס ח) מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר :

מן אה"כ מפני שיונתן בן עוזיאל ורש"י ויר"ק והרב דון יצחק אברבנאל כפרשים בשבת דקאמר עמוס אינו שבת בדאשית אלא דשטמה דכתיב בה ושבתה הארץ שבת לה' ואינו רוצה להביא ראיה אלא מפסקים שאין מחלוקת בפירושים :

י' אה"כ יפה כיוונת במה שטענת :

י' אה"כ סברת מכחישי חו"ל הוא שאין אנו צריכין קבלה אלא למיעוט מצות שהרי הרוב נתבארו בתורה כל הצריך ואני אוכזה שלא מבעיא המצות הסתומות אשר הזכרתי צריכות קבלה אלא אפי' המפורשות בתורה באופן שנראה שאין בהן כדי להוסיף או לגרוע יעלימו תחת כנפי דבריהם ענפים אשר לא היו עולים על דעתנו לולי שהזכירו במקרא . וסוזה יצא לנו מחלוקת גדולה בינינו ובין המכחישים שהם אמרו שאין אנו צריכין לתורה שבע"פ אלא למצות הסתומות בלבד . כגון מילה וחדש ופרי עץ הדר וכיוצא באלו . ואנו אומרים שנשמענו כל התורה שבכתב צריכה לתורה שבע"פ ובלתה תהיה לנו כדבריו הספר החתום . והנני מציג לפניך קצת מצות מפורשות וברורות אשר בכללן מצות אחדות שלא היה אפשר להשיגן בשום פנים אם לא שנכתבו במקרא :

י"א אה"כ אשמעה את אשר ישים ה' בפיך .

ב אה"כ כתוב הדר הוא (דברים ז') כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והמריזי והחוי והיבוכי שבעה גוים רבים וגו' ולא תתחתן בהם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים וגו' הרי שאמר לנו החיתון שבעה עממים בלבד ולא בשום אומה ולשון אחרת וזו היא מצוה ברורה ומפורשת אשר אין בה לא דבר סתום ולא מסופק אמנם כתוב על שלמה (מלכים א' י"א) והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה מואביות . עמוניות אדומיות צדניות חתיות מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבואו בהם והם לא יבואו בהם אכן ישו את לבבכם אחרי אלהיהם . הרי שש אומות אבל אין ביניהן אלא שתיים מ' עממין שהן צדניות וחתיות ואעפ"י כן אמר על כולן מן הגוים אשר אמר ה' לא תבואו בהם וגו' . צריך ליסר א"כ שאעפ"י שהכתוב לא אמר אלא שבעה עממין כוונתו גם כן על כל האומות שאינן ישראל דאי לא תימא הכי היה לו להזכיר צדניות וחתיות בלבד שהן משבעה עממין ולשתוק מהשאר . אלא ודאי כדאמרן . ומצא שיש בידנו מצוה מפורשת שנראה שעליה אין להוסיף . ועיניך רואות שכוללת ששים ושלוש פעמים יותר משה שאומרת דהיינו שאר ע' אומות :

כ אה"כ במחילה מכבודך העלית חרס בדרך דלעולם אימא לך דשלמה עבר על כולן בלא יבא דהרי צדניות וחתיות הן בלא תתחתן ומצריות ואדומיות

ואדומיות ומואבית ועמונית בלא יבא דהכתוב אמר אדומי ומצרי עד עולם א"כ שפיר אמר קרא דשלמה עבר בלא יבוא האי כדנייה והאי כדנייה . ואל תשיבני בדרש חז"ל שאמרו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית משני מצמים . חדא שאתה אמרת שאי אתה רוצה להביא ראייה מדבריהם עד שתוכיח אמתת קבלתם . ב' שישבו לך מסונך וכשם שחז"ל דרשו סמוכים ידרשו גם הם ויאמרו כתיב לא יבוא ממזר בקהל ה' וכתיב בתריה לא יבוא עמוני ומאבי בקהל ה' עד עולם ולא יבוא אדומי ומצרי עד דור שלישי מה ממזר אחד זכרים ואחד נקבות אמורים אף עמוני ומואבי וכו' א' זכרים וא' נקבות אמורים . והיינו דקאמר קרא על כולן מן הגוים אשר אמר ה' לא תבואו בהם . ועוד למה התירו נקבות עמוני ומואב ואמרו של מצרים וארום מה גשתנו אלו כאלו ;

כב אה"ה כתיב (נחמיה י"ג) ביום ההוא נקרא בספר משה באוני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל האלהים עד עולם כי לא קרמו וגו' והי' כשמעם את התורה ויבדילו כל עם מישראל ואם איתא דכל שהוא בלא יבוא א' זכרים וא' נקבות במשמע צריך לומר שהבדילו הזכרים והנקבות :

כג אה"כ ודילמא מעשה שהיה כך היה :
כד אה"ח אי אפשר לומר כן דהרי כתוב בסוף הספר (שם) גם בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים אשרה"יות עמוניות מואביות ובניהם וגו' ולכם הנשמע לעשות את כל הדעה הגדולה הזאת למעול באלהינו להושיב נשים נכריות ואם איתא דבלאו דלא יבוא עמוני ומואבי אף נקבות במשמע צריך לומר שכשהבדילו הזכרים הבדילו גם כן הנקבות ואם כן למאי הלכתא חזר והזכירן בכלל נשים נכריות . אלא ודאי שהאמת עם חז"ל שדרשו עמוני ולא עמונית ושכך היתה קבלה ביד כל ישראל מימות מרע"ה ולא נכתב עד נחמיה אתו רבנן ואסמכוה אקרא והנשים עמוניות ומואביות נתגרשו משום נשים נכריות ולא משום לאו דלא יבוא עמוני וגו' וכל נשים נכריות נכללו בלאו דלא תתחתן . הרי שאפילו המפורש שבתורה צריך קבלה :

כה אה"כ אפשר לומר שבזמן אחד הבדילו הזכרים ועזבו הנקבות לזמן אחר . אבל לעולם שזכרים ונקבות של עמוני ומואב הם בכלל לא יבוא ;
כו אה"ח אם כן איך נשא בוועו את רות אעפ"י שנתגיירה והלא כתיב בעמוני ומואב עד עולם . ואיך מלך רחבעם שהיה בן נעמה העמונית והא ק"ל בנך הבא מן השפחה ומן הכותית אינו קרוי בנך אלא בנה ונמצא לפי כלל זה שרחבעם לא היה בן שלמה :

כז אה"כ זכית כמה שהוכחת מרות אבל איני יודע איך שכחת והבאת ראייה מחז"ל קודם שהוכחת אמתת קבלתם כפי מה שעלה בדעתך לעשות ;
כח אה"ח הנני הולך להוכיח זה . אחר שעלה עזרא מבבל וגלותו עמו הונג הונג לו שהתערבו זרע הקודש בעמי הארצות וירע בעיניו סאר ויבך ויצום . ויען שכניה בן יחיאל ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונשיב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש סקיה לישראל על זאת ועתה נכרתה ברית לאלהינו להוציא כל נשים והנולד מהם ובעצת אדני והחידים במצות אלהינו וכתורה יעשה הרי שכרתו ברית להוציא כל האמהות והבנים ואמרו וכתורה יעשה לומר שאין זו תקנת חז"ל או הסכמת בני

אדם אלא גזרת הקב"ה לא נמצא כזה בכל הכתוב לגבי הבנים. אנא אדוני המלך אמור לי היבא רמיזא בתורה שהנשוא נכרית והוליד ממנה בן אם על בניו רמשה :

כז אה"כ אפשר שנרמז באיזה מקום אבל לא ראיתיו עד הנה ואם באולי ראיתו אינו בדעתו לעת עתה :

כח אה"ח כתיב בעבד עברי (שמות כא) אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים ובנות האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו. הרי שהבנים הנולדים משפחה ומנכרית אינם מתיחסים אל האב ישראל :

כט אה"כ זהו דרש חז"ל (עיין בפ"ב דשבועות דף כ"ג) דילפי מדיכתיב כי יסיר את בנך מאתרי ודרשו מכתב בנך (רמב"ם פט"ו מהלכות איסורי ביאה דין ד') בנך הבא מן השפח' ומן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה אבל הדרוש רחוק מהפשט כרחוק מזרח ממערב ודע לך כי ראה כזאת לא ישב את פני המכחישים ובכך תכין לך דרך אחרת לשום מחסום לפיהם :

ל אה"ח ידעתי אדוני ידעתי כי לא נכון להשיב למכחישים בדרשות רז"ל אמנם כ"ע מודו דבשפחה משתעי קרא שנאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, ובאיוו שפחה, אילימא עבריה והכתיב (דברים ט"ו) כי יסיר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך. אלא ודאי בשפחה נכרית הכתוב מדבר :

לא אה"כ ודילמא בעבריה וזאת דוקא אינה יוצאה בשש לפי שנישאת לעבד :
לב אה"כ א"א לומר כן שהרי הכתוב אומר שצריך שיעד אותה לו או לבנו ואם לאו (שמות כ"א) לעם נכרי לא ימשול למכרה שארז"ל שאינו יכול למכרה לאיש אחר. ועוד דודאי פקודי ה' ישרים ואיך יעלה על הדעת שמי שנמכר בגנותו יצא לתפשי בשש והאמה אשר אין לה עון אשר חטאה תשאר שפחה ואלמנות חיות כל ימיה. ועוד שהכתוב אומר (ויקרא כ"ה) כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד וכי הנשים לא יצאו ממצרים ואינן בכלל עבדי ה' :

לג אה"כ חס ושלום מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לדבר כן :
לד אה"ח נמצא שבהכרח בשפחה נכרית משתעי קרא וכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה. א"כ בן ישראל הבא מן השפחה ומן הנכרית קרוי בנה ולא בנו ומכאן למד עזרא להוציא כל נשים והנולד מהם :

לה אה"כ ודילמא דוקא בן שפחה דאית ביה תרתי לגרועותא הולך אחר הפגום אבל בן נכרית בת חורין דליבא בה אלא חרא, ולדה ישראל :

לו אה"ח מה נפשך או בן נכרית בת חורין נכלל בשפחה או לא, אם תאמר שנכלל הרי אמילו במפורש בתורה יש סתום. וא"ת שלא נכלל צריך לומר שעזרא וסיעתו הוציאו בני הנכריות מקבלה שהיתה בידם שנכון לעשות כן. הרי מצות בעל פה שלא נכתבו בתורה אפי' ברמז לפי דעתך, ועזרא ובני דורו אמרו וכתורה יעשה :

לז אה"כ יישר. אבל שמעתי שהמכחישים אומרים שעבד עברי הכתוב בתורה אינו ישראל רק מסשפחת אברהם כגון בני ישמעאל ובני קמורה ובני עשו. ואם הדבר כן לריק יגעת :

מ אה"ח הראב"ע הביא הסברא הזאת משמם בריש פ' משפטים וסתר דבריהם בטוב מעם ודעת ואמר דאי הכי יונה בן אמתי הנביא לא היה מישראל

מישראל לפי שאמר למלחים עברי אנכי ובימי עלי אמרו הפלשתים איש אל רעהו (שמואל אד) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעברו לעברים כאשר עבדו לכם, ואין ספק אפי' לקראים שהיו אוסרים כן על בני ישראל. ובירמיה (ל"ד) כתיב לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה הפשים לבלתי עבד במ ביהודי אחיהו איש, הרי שפירש ביהודי אחיהו לומר שהיינו עברי והיינו יהודי. ועוד כתיב (ויקרא כ"ה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך וגו' עד שנת היוכל יעבוד עמך, ובעבד עברי כתיב שש שנים יעבוד, ואם עבד עברי הוא מכני ישמעאל וקמורה ואדום, נמצא שיפה כחו מהעבד הישראלי, שהרי העברי אינו עובד אלא שש שנים והישראלי אפשר שיעבוד מ"ט, ועוד שאמר הקב"ה (ויקרא כה) כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד. וכי בני ישמעאל ובני קמורה ואדום נשתעבדו במצרים ויצאו ממצרים אלא ודאי טענה זו אינה אלא פתיות וסכלות:

מא אה"כ כן דברת, אמנם איני רוצה להמריחך יותר כי היום יצאת מן הים והיום באת לעיר ואתה עיף ויגע ובכך לך ותנוח במלון אשר הוכן לך עמי במהיצתי ושלחתי סחר ולקחתך משם ואתה תאכל לחם על שולחני כל ימי היותך עמנו:

מב אה"ח יחי אדוני המלך דוד לעולם מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי הצעיר בחכמי ישראל ישלם ה' פעלך ויוסף ימים על ימך ושנים על שנותיך:

מג אה"כ לך לשלום וה' יהיה עמך:

ויכוח שני

ויכוח שאי אפשר שחז"ל ברו מלבם פירוש התורה והמצות:

ביום השני שרים הצהירים שלח המלך שרים רבים ונכבדים לקרוא לחבר אל המשתה אשר יעשה ביום ההוא לכל שריו ועבדיו. וילך החבר וישתחו למלך וישאל לו המלך לשלום ויצו וישימו לו ולחבר לבדם ולגדולים ושרים לבדם ויאכלו וישתו ויהללו את ה' ויהי אתרי המעוה:

א אה"כ שמעתי שהמכחישים מתרעמים על חז"ל באמרם שבדו מלבם חקים ומצות אשר לא צוה ה' והעבירונו על (דברים ד) לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו וגו' ופוענין כך כתוב בתורה (שמות כ"ב) ובשר בשרה טרפה לא תאכלו. ומשמעות הכתוב הוא שלא לאכול בעל חי שנטרף מבעל חי דורס. אבל הם השוו דבר לדבר והעלו דלא מבעיא דטריפה כמשמעה אסורה אלא אפי' כל שיש לה מיני חלאים או מכות בין שבאו לה דרך סקרה כגון שנפלה ונשתברו צלעותיה או בוקא דאטמא דרשף מדוכתיה ונתעכלו ניביה בין מחמת חולי בין מחמת מכה או נפילה ובכך עשו ממלת טרפה טונ וכללו בו ח' מינים שמינם ד' חנ"ק נפ"ש ותחת הע' מינים ע' אישים שקראו אותם ע' טרפיות:

צוה השיל"ת שלא נעשה מלאכה בשבת (שם ל"א) כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת. ולא פירש לנו נדר המלאכה ולא המינים שתחת סוגה. אבל חז"ל חלקו לש"ל מינים שקראום אבות מלאכות ושמו תחתיהם ככה וכמה אישים שקראום תולדות. ואין הפרש בין אב לתולדה אלא (רמב"ם פ"ז מה' שבת) שהעושה אבות מלאכות הרבה בשונג חייב חטאת אחת לכל אב ואב. כגון אם עשה ח' או עשרה אבות מביא ח' או עשר